

заради свободи і майбутнього. Піднесення великих цілей по-новому актуалізує традиційні підходи і ідеали гуманізму перед лицем життя та смерті. Усвідомленість свого існування у тяжких випробуваннях, великих ризиках по-новому висвітлює моральний вибори між добром і злом, проявляє граничні ситуації. Трагічність цього періоду виражає стан піднесеності перед великою небезпечністю буття.

Глобальність виміру існування сучасного світу, масштабність впливу людства на оточуючу реальність вказують на необхідність використання більш суворих моральних вимог на всіх суспільних рівнях у сучасній культурі. Локальна історія минулого ретроспективно демонструє нам неможливість знищити життя на Землі як таке. Але у сучасній історії це дуже можливо. Тому усвідомлення своїх вчинків, відповідальність за свої рішення повинні стати основою мислення, діяльності, виховання, освіти будь-якої людини XXI ст.

В онтологічному контексті явище світової війни ставить людство на межу буття і небуття. У сучасності проблема зв'язку буття і небуття повинна полягати у становленні ситуації внеможливлення самого явища війни як такого.

Особливо значущою така позиція є в наші дні, коли йде війна, і не тільки над Україною, але і над усім світом нависла загроза ядерної атаки. Саме активізація діяльності багатьох людей на різних рівнях (від мікро- до мегаполітичного) дозволить відвернути таку загрозу. Безумовно, у цьому питанні важливим є слово різних спеціалістів, які кваліфіковано можуть показати шляхи виходу з цієї комплексної кризи.

У вирішенні проблем війни і миру велику роль на майбутнє може зіграти більш широке засвоєння загалом гуманістичних надбань філософського знання. Цей процес носить назву філософізації. І саме концентрована мудрість багатьох поколінь мислителів різних епох і культур тут може стати в нагоді. Тому використання вченими філософських, морально-етичних настанов є нагальною необхідністю у наш час.

Вказану проблему важливо розглядати як одну з причин підвищення ролі гуманізації суспільства і відносин між людьми. У цьому контексті зростає актуальність посилення фундаментальної гуманітарної підготовки, формування навчальних програм для усіх рівнів освіти таким чином, щоб проявити для колективної свідомості майбутніх поколінь несумісність війни з життям світу у XXI ст., необхідність вирішення усіх проблем виключно мирними засобами.

В. Мірошніченко

ПРО ДЕЯКІ ДЕКОНСТРУКТИВНІ ВИКЛИКИ: МОВА І ПОЕЗІЯ

V. Miroshnychenko

ON SOME DECONSTRUCTIVE CHALLENGES: LANGUAGE AND POETRY

В одному з інтерв'ю для Евелін Гроссман, Жак Дерріда наголошував на тому (і це з легкістю поширюється на деякі інші деконструктивні запитання, на деконструкцію «як таку», якщо про деконструкцію можна говорити як про те, що є «як таке», як про те, що «є»), що «la langue n'appartient pas». Це означає, що мову не можна привласнити: самою своєю структурою, за власною сутністю (яка не є сутністю в класичному філософському значення, для Дерріда сутність мови криється в її примарності) мова пручається будь-яким практикам домінування над нею.

Дерріда ставить питання, не маркуючи його як питання, натомість, це таке питання, яке триває, тягнеться крізь тексти. Це незавершене питання, це питання, яке пручається завершенню, фіналізації, можливо, навіть відповіді, тій остаточній відповіді, після якої настає не істина, а вирішення, «остаточне вирішення» з привласненням мови і всього того, що за нею стоїть або що приховане в ній, що намагається відкритися. І це щось відкривається. Воно відкривається в тому, що уприсутнюється після «...». Уприсутнюється «після», але в тяглоті запитування, тобто в тому, що прописується в «до», ми маємо, принаймні, графематичний еліпсис, і «...» є запрошенням до цього еліпсису, до «так», схильного до оприявнення.

У контексті теми поезії важливо наголосити на тому, що поезія, як би ми до неї не ставилися, з яких би позицій ми її не розглядали, виносячи за дужки випадки конкретної мови, кожної конкретної мови в повноті її розгортання... так-от, поезія також не має привілеїв стосовно мови, серед мов, ба більше того, поезія *добровільно* відмовляється від претензій на мову, в тому сенсі, що вона не претендує на повноту висловлення, на вираження чогось, що до того не мало місця, що ще не оприявнилось, і в цьому, певною мірою, вона створює для мови пастку. Втім, і мова, і поезія є дотичними до примарності, вони примари, вони в межовій ситуації, в кожного разу новій позиції, навіть при використанні (мова) однієї і тої самої лексики.

Поезія не бажає нічого сказати, висловити, осмислити. Вона присутня у своїй відсутності і відсутня у своїй присутності. Така репрезентація, позиціонування поезії не дає мові оволодіти нею, нав'язати власні правила, власні лінгвістичні закони, не дає накинути метафори і метонімії з тим, аби щось приховати, щось розкрити, змістити акценти, відвернути увагу, надати покликання на інші джерела, витоки (якщо такі сутність мови не в примарності, а в бажанні щось проговорити, з чимось комунікувати, доносити до когось інформацію, множити дискурси і забезпечувати повсякденність натяками на мислення, тобто якщо сутність мови не є чимось єдиним (вона не є такою ніколи), а множинністю, такою множинністю, яка не передбачає жодної прихованості, одним словом — примарності, але і тут ми натрапляємо на латентну прихованість того, що покриває собою метафора і метонімія). Адже, як зазначив Дерріда в «Language Is Never Owned: An Interview. Sovereignties in Question. The Poetics of Paul Celan», «I do not much like the term "essence" of language. I would prefer to give a more living and dynamic meaning to this way of being, to this manifestation of linguistic spectrality, which is valid for all language. The common, universal experience of language in general becomes here an experience *as such* and appears *as such* in poetry, literature, and art» («Мені не дуже подобається термін "сутність" мови. Я волів би надати цьому способу буття, цьому прояву мовної спектральності, яка притаманна всім мовам, більш живий і динамічний сенс. Загальний, універсальний досвід мови взагалі стає тут досвідом як таким і з'являється таким у поезії, літературі та мистецтві»). Досвід «як такий» проявляється в поезії, літературі, мистецтві; іншими словами, деконструкція розрізняє поезію і літературу (і мистецтво), розсіює їх, вони не уявляються як скупчення, сукупність, це не означає, що вони якимось чином не пов'язуються між собою, але розрізняючи одне, ми диференціюємо інше — поезію і вірш.

Поезія присутня в цезурі, в проміжках, розщелинах. Вона завжди про те, що неможливо висловити, що не піддається висловленню, що не бажає бути висловленим за будь-яких умов, адже сама по собі поезія є тим, що поза умовами, контекстами (політичними, соціальними, культурними тощо), поза текстом, якщо під останнім розуміти дещо викладене на папері, видане, продане. Поезія не індиферентна до середовища, яке її оточує, яке намагається її використати, залучити, нав'язати зміст або форму, прокоментувати задля прозорості, доступності, зрозумілості, виконати все задля доксалогізації, задля герменевтичних операцій привласнення (якщо я щось інтерпретую, то тією чи іншою мірою перейменовую вже назване, повторно висловлюю про те, що вже висловлено, множу дискурси або розтинаю вже наявний. Це не обов'язково деконструктивний розтин, який пов'язаний з *надлишком сенсу* («une surbondance de sens»), а банальний, тренувальний розріз, який зрештою є не запитуванням, а типовою цікавістю. Не йдеться про пошук надлишку, решток, які висловлюють щось своїм мовчанням, висловлюють *тайну-без-містики*, себто інтерпретація як щось наперед дане, як щось запрограмоване, як щось, що неодмінно має призвести до результату, така інтерпретація і є герменевтичною операцією привласнення, натомість поезія є тим, що відтермінує). Поезію залучають, але залучена поезія, перетворившись на екземпляр, сповнившись екземплярності, перестає бути безпосередньо поезією, вона стає чимось іншим, не протилежним, вона не виробляє якихось дзеркальних відображень і, можливо, не продукує образи. Така «поезія», те що називають «поезією», те, що як *правило* вважають «поезією», *правильно* записуючи до нотатника, дотримуючи мовного *права*, законодавства, покладаючись на усталеність, упередженість, традиційність, і не є, власне, поезією. Слово, ритм, рима, метрика, набір графем, трафарет. Це поезія? Поезія не має еквівалентів, вона не продукує оповідь, історію і, ймовірно, далека від значення. Вона нічого не редукує і нічого не комплікує.

Дерріда продовжує: «Language is precisely what does not let itself be possessed but, for this very reason, provokes all kinds of movements of appropriation. Because language can be desired but not appropriated, it sets into motion all sorts of gestures of ownership and appropriation» («Мова — це саме те, що не дозволяє заволодіти собою, але саме з цієї причини проковує всілякі рухи присвоєння. Оскільки мову можна бажати, але не привласнювати, вона запускає всілякі жести володіння та присвоєння»). Мова амбівалентна — і це відрізняє її від поезії. Мова проковує, будучи тією, яка не належить і протидіє належності, вона спонукає до бажання, до бажання щось висловити, обмежити, до «жестів привласнення» («les gestes d'appropriation»), вона пакує слова, які внаслідок цього перетворюються на вірші, на щось літературне, на щось, що можна розділити на жанри, сегрегувати (лат. *segregationem*, від *segregare*, від *segregex*, — відокремлювати, від *se*, яке висловлює відокремлення, розділення та *grex*, стадо або наговп), аби воно стало зрозумілим, зручним, вивіреном. Наголосимо: вірш не є протилежністю поезії, яка за жодних обставин «не належить» комусь конкретному і не приналежить до чогось загального. Поезія — не частина, не є частиною, елементом літератури. Якщо ми говоримо, якщо ми намагаємось говорити, про ту саму поезію, яка народжується після кожної катастрофи, із кожної катастрофи, і про жанри, про вірші, які створюються під час і після катастрофи, але не в силах її висловити.